

SUÇUN ÖNLENMESİ VE SUÇLULAR HAKKINDA YAPILACAK MUAMELE MEVZUUNDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER AVRUPA BÖLGESİ İSTİŞARİ GRUPUNUN ÜÇÜNCÜ KONFERANSI

(Cenevre, 13-23 Ağustos 1956)

Doçent Dr. Sahir Erman

I — Konferansın mahiyeti ve ruznamesi :

Avrupa Konseyinin teşebbüsü ve Birleşmiş Milletler Teşkilâtının tasvibi ile kurulan Avrupa Bölgesi İstişarî Grubu, şimdiye kadar üç konferans akdetmiş bulunmaktadır. Birincisine memleketimiz dâvet edilmemiş, ikincisine dâvete rağmen iştirak olunmamış, üçüncüsünde ise Adliye Vekili Prof. Hüseyin Avni Göktürk ile birlikte bu satırların nâçiz müellifi tarafından temsil olunmuştur.

Konferans, muayyen kriminolojik mevzularda, Avrupa bölgesinin fikirlerini tesbit etmek, bu bölgeye şâmil kararlar almak maksadını gütmektedir. İstişarî Grubun bu karar ve tavsiyeleri, Avrupa Konseyinin tasvibini müteakip Konsey âzası olan Devletlerce kabul edilecek ve diğer taraftan da Birleşmiş Milletler Teşkilâtına üye olan Devletlerce müzakere olunup, onlar tarafından da kabulü cihetine gidilecektir.

İstişarî Grubun bu, üçüncü konferansının ruznamesi üç noktada toplanmıştı. Birinci nokta «cemiyetin sureti mahsusada korunmasını icap ettiren suçlular hakkında yapılacak muameleler» olup, kendi bünyesi içinde ve «itiyadî suçlular» ile «anormal suçlular» olmak üzere ikiye ayrılmıştı.

İkinci nokta «mürahik suçlular hakkında yapılacak muameleler» e tahsis edilmişti; nihayet üçüncü nokta «değişik meseleler» ünvanını taşımakta idi.

İşte konferans bu üç mevzu etrafında 13 Ağustos 1956 tarihinden itibaren çalışmaya başlamış ve hergün biri sabah diğeri de öğleden sonra olmak üzere iki toplantı akdetmiştir. Türkiye delegasyonu her toplantının başından sonuna kadar hazır bulunarak, çalışmalara katılmıştır.

Konferansta — alfabe sırasile — Avusturya, Belçika, Danimarka, Federal Almanya, Finlândiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Türkiye, Yugoslavya, ve Yunanistan hükûmetleri temsil edilmiş, bundan başka Amerika Birleşik Devletleri bir müşahid göndermişti. Keza Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinin bir temsilcisi ile Avrupa Konseyinin bir müşahidi de hazır bulunmuşlardır.

Bundan başka konferansı Dünya Sağlık Teşkilâtı ve Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı gibi mütehassis müesseseler ve ceza ıslâhatı hakkında Howard ittihadı, Milletlerarası Abolisyonist Federasyonu, Ceza Hukuku Beynelmîlel Cemiyeti, çocuklar hakkında Milletlerarası Katolik Bürosu, Cinaî Polis Milletlerarası Teşkilâtı, Polis Âmirleri Milletlerarası Federasyonu, Hukukçu Kadınlar Milletlerarası Federasyonu, Beynelmîlel Hukuk Cemiyeti, Milletlerarası Kriminoloji Cemiyeti, Milletlerarası Sosyal Müdafaa Cemiyeti, Milletlerarası İstatistik Enstitüsü, çocukların korunması hakkında Milletlerarası Birlik, Sağlık Ordusu, Mukayeseli Mevzuat Cemiyeti, Akıl Sağlığı Dünya Federasyonu gibi hükûmet dışı teşekküller de, gönderdikleri temsilciler vasıtasile tâkip etmişlerdir.

II — Konferans çalışmaları :

Konferans, çalışmalarına başlayınca Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği temsilcisi muvakkat Başkan sıfatile çalışmaların mevzuunu izah etmiş ve Türkiye Adliye Vekili Prof. Göktürk'ün Fahrî Başkanlığa seçilmesini Grupa teklif eylemiştir.

İttifakla Fahrî Reis seçilen Adliye Vekilimiz, alkışlar arasında Başkanlık kürsüsüne geçmiş ve kendisine karşı gösterilen bu itimaddan dolayı Grupa teşekkür ederek, bundan çok mütehassis olduğunu belirtmiştir.

Bundan sonra Fahrî Başkan Prof. Hüseyin Avni Göktürk, fiilî reisin seçimi için namzet gösterilmesini Grupa teklif etmiş ve İngiltere başdelegesi Sir Lionel Fox ittifakla başkan seçilerek, Adliye Vekilimizin kendisine terkettiği riyaset mevkiini işgal etmiştir.

Bunun üzerine itiyadî suçlular hakkında yapılacak muamele mevzuunda müzakerelere başlanmıştır.

Bu mevzuun umumî raportörü olan Portekiz delegesi Prof. *Beleza Dos Santos*, raporunu izah etmiş ve evveleminde «itiyadî suçlu» yu târif zorluğu ile karşılaştığını, bilcümle mükerrirlerin ve hassaten pek hafif suçları mütemadiyen işleyen kimselerin itiyadî suçlu sayılmak lâzım gelip gelmediği hususunda tereddüt ettiğini beyan etmiştir.

Bu mevzuda *delegasyonumuz* itiyadî suçlular hakkında müddetsiz hüküm şeklinde tecelli edebilecek pek ağır emniyet tedbirlerinin alınması teklif olunduğuna göre, itiyadî suçlu sınıfına girecek kimselerin de nisbeten ağır sayılabilecek suçları birkaç defa işlemiş olmaları icap ettiğini, bu itibarla tesadüfî mükerrirler ile, hafif suçları birkaç defa ika edenleri bu mefhuma ithal etmemek gerektiğini ileri sürmüştür (*Zabıtlar* - celse 13 Ağustos 1956, saat 14.30, sah. 3) ¹.

Bunu müteakip, itiyadî suçlular hakkında yapılacak muameleler mevzuuna geçilmiş ve birçok delegeler tarafından klâsik ceza verme sistemi pek acı ve ağır bir şekilde tenkit olunarak, emniyet tedbirlerinin alınması fikri ileri sürülmüştür.

Bu mevzuda uzlaştırıcı bir noktai nazar *delegasyonumuz* tarafından dermeyan edilmiştir. Bu telâkki tarzına göre, klâsik ceza verme sisteminin, itiyadî suçluların ıslâhı bakımından müessir olamadığı tebeyyün etmişse de, birçok memleketlerde, halk efkârını da nazara almak iktiza eder. Bu sebeple, itiyadî suçlu hakkında yapılacak muamele, muhtevası itibarile, bir emniyet tedbiri olmalıdır; fakat aynı muameleye «ceza» adını vermeğe devam etmekte hiçbir mahzur yoktur. Mesele müeyyide-nin adında değil, muhtevasında ve tarzı tatbikindedir. Bu suretle «ceza» adını muhafaza edip, suçluların cezasız kaldığı yolunda halk efkârında yanlış ve tehlikeli bir kanaatin yerleşmesini önleyebileceğimiz gibi, bu cezayı bir emniyet tedbiri imiş gibi tatbik ve infaz etmek suretile, müessir olmasını ve mahkûmu uslandırmasını temin edebiliriz. Kaldı ki, modern memleketlerin tatbikatında, ceza ile emniyet tedbiri arasında pek mühim bir fark da mevcut değildir (*Zabıtlar*, celse 14 Ağustos 1956, saat 9.45, sah. 7). Delegasyonumuzun bu teklifi, Belçika, İtalya ve Hollanda delegelerince desteklenerek nihaî karara müessir olmuştur.

İtiyadî suçlular mevzuu, görüşmelerden tahassül eden kanaat nazara alınarak, tahrir komitesine havale olunduktan sonra, anormal suçlular mevzuunun görüşülmesine geçilmiştir.

Bu mevzuun umumî raportörü olan Belçika delegeşi *Cornil*'in umumî izahatını müteakip, anormalliğin târifi mevzuuna temas edilmiştir.

Daha ziyade konferansta mevcut psişiyatr'lar arasında tıbbî bir münakaşa mahiyetini iktisap eden bu görüşmeler sırasında, *delegasyonumuz*, tam anormallerle kısmî anormaller arasında tam ve kat'î bir tefriki hukukçuların yapamıyacaklarını, fakat cereyan eden müzakerattan tahassül eden kanaate göre, tabiplerin de bundan âciz olduklarının anla-

1) Şurasını belirtelim ki delegasyonumuzun bu noktai nazarı zapta pek muğlâk ve nakıs bir şekilde aksettirilmiştir.

şıldığını belirtmiş, henüz tıp ilminin dahi üzerinde ittifak edemediği bir tefriğe hukuk ilmince itibar edilemeyeceğini, binnetice bu tefriki bir tarafa bırakmak lâzım geldiğini ileri sürmüştür. Delegasyonumuza göre suçlular iki zümreye ayrılmalıdır: Normaller ve anormaller. Bu ikinci zümre içinde tam akıl hastasından psikopat ve manyaklara kadar giden bütün anormaller dahildir. Bittabi bunlardan her biri, hastalığının ve anormalliğinin icap ettirdiği şekil ve derecede tedavi ve muhafazaya tâbi tutulacak, yani bunlar hakkındaki muamele, şahsiyetlerine göre tehalüf edecektir (*Zabıtlar*, celse 16 Ağustos 1956, saat 9.45, sah. 6).

Delegasyonumuzun bu müdahalesi, umumî raportörün meseleyi tâlik etmesine ve bu mevzuda daha ziyade düşünülmesini teklif eylemesine (*Zabıtlar*, aynı celse, sah. 9) yol açmıştır.

Bundan sonra, anormal suçlular hakkında ittihaz olunacak tedbirlerin, hassaten ika olunan suçun muayyen bir ağırlık arzemesi halinde, asgarî haddinin kanunen tayin edilmesi gerekip gerekmediği meselesinin münakaşasına geçilmiştir.

Bu mevzuda görüşünü izhar eden *delegasyonumuz*, Türk Ceza Kanununun 46 ncı maddesinin geçirdiği istihaleleri naklettikten sonra, bilhassa nisbeten ağır suçlarda vakitsiz tahliyelere sebebiyet vermemek bakımından, muhafaza tedbirinin asgarî haddinin kanunla tayin edilmesinin ve fakat azamî haddin tesbit edilmeyip, tedbirin salâhın tebeyyününe kadar devam etmesinin muvafık olacağı kanaatini ileri sürmüştür (*Zabıtlar*, celse 16 Ağustos 1956, saat 14.30, sah. 8).

Müzakerelerin bu durumunda, anî surette rahatsızlanıp, ameliyat edilmiş bulunan Adliye Vekilimize, Grupun sempati tezahürlerinin ve âcil şifalar dileğinin iblâğı, müelliften Grup namına Başkan tarafından rica edilmiş ve bu keyfiyetin yerine getirileceği Başkana temin olunmuştur (*Zabıtlar*, celse 17 Ağustos 1956, saat 9.30, sah. 9).

Müteakip celsede, yine anormal suçlular hakkında ittihaz olunacak tedbirlerin asgarî bir haddi olup olmayacağı meselesine avdet edilmiş ve *delegasyonumuz* eski görüşünü tekrarlıyarak, zamansız bir tahliyenin, bilhassa geri kalmış muhitlerde, şahsî ölçlere yol açabileceği, bu bakımdan da hem cemiyetin müdafaası, hem de anormal suçlunun himayesi maksadile bir asgarî haddin tayin edilmek gerektiği fikrini savunmuştur (*Zabıtlar*, celse 18 Ağustos 1956, saat 9.30, sah. 2).

Bu müdahalemiz neticesinde canlı münakaşalar cereyan etmiş ve genel raportör, anormal suçlu hakkında ittihaz edilen muhafaza tedbirinin, işlediği suça ait ceza müddetinden noksan veya fazla olabilip olamayacağı hususunda Grupun noktai nazarını öğrenmek istemiştir.

Söz alan *delegasyonumuz*, cemiyetin her suçlunun hem mahkûm olacağından, hem de cezasının infaz edileceğinden emin olmak lâzım geldiğini, fazla erken bir tahliyenin bu itminanı ve ceza adaletine karşı olan umumî güveni sarsabileceğini, bu itibarla asgarî haddin cezaya muadil bir şekilde tesbit edilmek gerektiğini, bittabi suçlunun salâhı tebeyyün edince ve bu asgarî had dolunca, eksperlerin raporu üzerine ve hâkim kararile salıverilmek lâzım geldiğini ileri sürmüştür (*Zabıtlar*, celse 21 Ağustos 1956, saat 9.30, sah. 8).

Bunu müteakip, Grup mürahik suçlular hakkında yapılacak muamelelerin tetkikine girişmiştir. Yapılan tekliflere göre, cezaî rüste vâsıl olmakla beraber henüz 25 yaşını ikmal etmemiş olan suçlular, ayrı bir kategori teşkil etmeli ve mahsus bir infaz rejimine tâbi olmalıdırlar.

Bilhassa Norveç, İsveç ve İngiltere delegasyonları tarafından hararetle desteklenen bu teklif sadedinde, evveleminde yapılacak muamele etrafında görüşmeler açılmış, bu mevzuda söz alan *delegasyonumuz*, Türk Ceza Kanununun 56 ncı maddesinin geçirdiği istihalelerle bunun sebeplerini Grupa izah etmiştir (*Zabıtlar*, celse 21 Ağustos 1956, saat 9.30 sah. 15).

Müzakerelerin sonunda *delegasyonumuz* yeniden söz alarak, 18 - 25 yaşları arasında bulunanlara kabili tatbik olup, bir taraftan küçüklere diğer taraftan da kâhillere tatbik edilenden farklı bir muamelenin şimdiye kadar ileri sürülmediğini müşahede etmiş ve bu sebeple 18 ilâ 25 yaş arasındaki suçluların ayrı bir grup teşkil ettikleri hakkında teklifin sun'î olduğunu iddia etmiştir. Bittabi suçlular infaz sırasında şahsiyetlerine göre gruplandırılacaklar ve yaş, bu bakımdan, başlıca rollerden birini oynayacaktır; fakat üçüncü bir suçlu kategorisinin ihdası doğru değildir. Kaldı ki, bu mevzuda jeofizik şartları gözönünde bulundurmak icap eder. Bilfarz Türkiye'de 15 yaşında evlenen ve 25 yaşında ana veya baba olanlar çoktur ve bunları âdeta çocukmuş gibi muameleye tâbi tutmak içtimaî realitelere aykırı olur (*Zabıtlar*, celse 22 Ağustos 1956, saat 9.30, sah. 4).

Bundan sonra ruznamenin müteakip maddesine geçilerek müstakbel çalışmalar mevzuunda görüşülmüştür. Bu arada söz alan Adliye Vekilimiz Prof. Hüseyin Avni Göktürk, rahatsızlığı hasebile Grupça izhar edilen sempati temennilerine teşekkür ettikten sonra, müzakere mevzularının tahakkuk edebilmesi için bütün memleketlerde mahsus müesseselerin ve ehil personelin bulunmak lâzım geldiğini, bu maksadın âcilen gerçekleştirilmesi için burslar ihdas edilmek gerektiğini, bu mevzuda Türkiye'nin bir kriminoloji mektebi kurmak kararında olduğunu, bu

projenin tahakkuku bakımından Türkiye'nin Birleşmiş Milletlerin teknik yardımına güvendiğini, bu suretle suçlulukla daha müessir bir şekilde mücadele edilebileceğini ileri sürmüştür. (*Zabıtlar*, celse 22 Ağustos 1956, saat 14.30, sah. 7-8). *İtalyan delegasyonu* Adliye Vekilimizin bu teklifini hararetle desteklemiştir. Grup, bu mevzuda aşağıdaki kararları almıştır:

1 — 1957 de Strasbourg'da bir «Çalışma Komitesi» toplanıp, 1958 de Cenevre'de akdedilecek 4. konferans için malzeme hazırlıyacaktır. Bu komite itiyadî suçlular, anormal suçlular ve seksüel suçlular meselelerini ele alacaktır. Bu komite Belçika, Danimarka, İtalya, Portekiz ve Yugoslavya'dan teşekkül edecektir. Mürahikler meselesi ile iştilal etmek üzere de Fransa, Hollanda, Federal Almanya, İngiltere ve İsveç'ten mürekkep ikinci bir komite daha kurulmuştur.

2 — *Adliye Vekilimizin teklifi müzakere edilmeden ve olduğu gibi kabul olunmuştur.* (*Zabıtlar*, celse 23 Ağustos 1956, saat 15, sah. 4). Bunu müteakip itiyadî suçlular mevzuu hakkında hazırlanan nihaî raporun müzakeresine geçilmiştir. Bu hususta ve İtalyan delegesinin fikrini teyiden söz alan *delegasyonumuz* «ceza» tâbirini muhafaza edip etmemek hususunda muhtelif memleketlerin serbest bırakılmasını, ancak muhteva itibarile bu «ceza» nın bir «emniyet tedbiri» nden farksız olmak gerektiğini ifade etmiştir (*Zabıtlar*, celse 23 Ağustos, 1956, saat 15, sah. 6).

Nihayet anormal suçlular hakkındaki raporun müzakeresine geçilmiş ve *delegasyonumuzun* desteklediği İsveç teklifi üzerine rapor kabul edilmiştir (*Zabıtlar*, celse 23 Ağustos 1956, saat 15, sah. 10).

Konferans, mesaisine 23 Ağustos 1956 günü saat 17,30 da son vermiştir.

III — Konferansta kabul edilen kararlar :

A — İtiyadî suçlular mevzuunda verilen karar :

I. Münakaşaların sâlim bir netice verebilmesi için, kararı yazma komitesi, itiyadî suçlu mefhumunu en geniş mânasında, yani bir çok suçlar ika edip te, tehlikeli halde bulunduğu yolunda bir karine uyandıran ve an'anevî cezanın kifayetsiz veya elverişsiz olacağı anlaşılan suçlu anlamında kabul etmiştir.

Bununla beraber Komite, başka neviden tedbirlere muhtaç oldukları neticesine vardığı bazı suçlu kategorilerini bu mefhumu ithal etmemiştir, şöyle ki:

- a) Serseri ve dilenciler gibi, asosyal bir hayat tarzı tâkip edenler;
- b) İtiyadî kabahat suçluları ile itiyadî olarak taksirli suç işleyenler;

c) Bir kaç defa mükerrir olmayan temayülî suçlular.

Grup, bir kaç defa tesadüfî suç işlemiş olan kimse ile hakikî itiyadî suçlu arasında bir ayırma yapmanın zaruret ve güçlüğü münakaşa etmiştir. Redaksiyon Komitesi ise, işbu ayırmanın itiyadî suçlu hakkında aşağıda verilen tariften kâfi derecede meydana çıkacağını müşahede etmektedir.

Biraz ilerde Komitece derpiş edilen müeyyideler:

- a) Cemiyet için tehlikeli olduğunu kabul ettirmeğe kifayet edecek sayı ve vahamette suç işleyen;
- b) Kapalı müesseselerde veya açık muhitlerde tatbik edilen mutata muamele usullerile uslanmadığını belli edecek surette bir kaç ceza çekmiş olan;
- c) Sosyal ve adlî geçmişile şahsiyetinin tetkiki neticesinde yeni bir takım suçları işlemek ihtimalinin mevcudiyetini ve binnetice tehlikeli halde bulunduğunu meydana koyan;
- ç) Yukarki mülâhazalar dolayısıyla mahsus sosyal müdafaa tedbirlerinin alınmasına hâkimce lüzum görülen; suçluya tatbik olunabilirler.

II. Tedbirin ittihaz edilebileceği hal ve şartları ve hükmedilmiş mahkûmiyetlerle çekilmiş cezaların sayı ve mahiyetini kanun tesbit ve tasrih etmelidir.

Tehlikeli hal hakkındaki bu kanunî karine tek başına kifayet etmez, fakat suçlunun şahsiyeti hakkındaki tetkiklerin neticesi ile teyit edilmek gerekir.

Binaenaleyh sadece kanunî şartların tahakkuk etmiş bulunması tedbirin tatbikini otomatikman istilzam edemez. Hâkim tedbire karar verip vermemek hususunda daima serbest kalır.

III. An'anevî ceza, itiyadî suçlulukla mücadele bakımından kifayetsizdir. Bu sebeptendir ki, daha uygun sosyal müdafaa tedbirlerine başvurmak zarureti mevcuttur. Suçlulara yapılacak muamele bakımından ikili sistem kabul edilemez. Bu mânada anlaşılan tekçi sistem de sadece bir tek tedbire veya aynı bir muamele tarzına müracaat edilebileceğini asla ifade etmez. Bilâkis, gerek mevzuatta ve gerek infaz sisteminde, muhtelif tipte itiyadî suçlulara kabili tatbik olup, ihtiyaçlara göre değiş-

tirilmesi mümkün bulunan tedbirlerle muamele metotlarının derpiş edilmesi icap eder.

IV. Müddeti bakımından, tedbir nisbî surette gayrimuayyen bir mahiyet taşımaktadır.

V. İtiyadî suçluluğa karar vermek ve tatbik edilecek tedbirin intihabı ile mahiyetinde değişiklik yapmak salâhiyetinin, bilirkişilerin mütalâasını müteakip, kazaî mercilere tanınması temenniye şayandır.

VI. a) Tedbirin gayesi bir mücazat olmayıp, cemiyetin korunmasını ve suçlunun uslanmasını teminden ibarettir.

b) Suçlular hakkında yapılacak muamele, cemiyet içindeki normal hayata hazırlamadan ibaret olmalı ve yeniden terbiye ve intibak için bilcümle uygun unsurları ihtiva etmelidir.

c) Bu maksatlardır ki, Ocak 1951 tarihli Bruxelles çalışmalarında (cycle d'études) târif edildiği veçhile, fennî müşahedeye müsteniden suçluları tasnif etmek ve bu suretle en uygun ferdî muameleye tâbi tutulmalarını mümkün kılacak şekilde gruplara ayırmak temenniye şayandır. Bu fikirler dairesinde, mütehassıs müşahede merkezlerinin kurulması derpiş edilmek gerekir.

VII. İtiyadî suçluların müşahede ve muameleye tâbi tutulmalarında psişiyatrinin rolü çok büyük bir alâka ve birinci derecede bir ehemmiyet arzeder. Aklî bakımdan anormal olan suçlular hakkında tatbik olunacak psycho-thérapeutique muameleler mevzuu, tamamilen ayrı bir meseledir. Maahaza itiyadî suçlulara mahsus herhangi bir infaz müessesesinin tabibi, suçlular hakkında tatbik edilecek muameleye iştirak etmek ve personelin vazifesini kavrayabilmek için lâzım gelen psişiyatrik ve kriminolojik malûmatla mücehhez bulunmalıdır.

VIII. İtiyadî suçluyu yeniden terbiye edecek muameleye nâfi havayı tesis edebilmek için:

a) Personel arasında sosyal intibak tekniği hususunda mütehassıs olan kâfi sayıda elemanın bulunması;

b) Bütün personelin, ekip halinde çalışmada kendi şahsî rolünü idrak edecek surette, gerek sırf infaza taallûk eden ve gerek ayrı bir ihtisası icap ettiren tekniklerin metotları ile ünsiyet peyda etmesi; zarurîdir.

IX. İtiyadî suçluların, mahpusiyetlerinin sonuna doğru, infaz hayatından cemiyet içinde serbest hayata geçişi husule getirecek mahsus

bir hazırlama muamelesine tâbi tutulmaları temenniye şayandır. Bu maksat, suçluya mümkün mertebe serbest bir insanın içinde bulunduğu şartlara yaklaşacak bir tarzda, yaşamak ve çalışmak imkânını veren yarı-serbestî tatbikatına başvurulmak suretile temin edilebilir. Bilhassa tedbirin nihayet bulacağına yakın suçluya izin verilmesini derpiş eden bir sistem de bu gayeye hizmet edebilir.

X. İtiyadî suçluların kat'î surette serbest bırakılmalarından önce istisnaî haller dışında, şartla salıverilmeleri yoluna gidilmelidir; şartla salıverilme halinde geçecek müddet, infaz-sonrası yardım ve nezaret müddetinin kâfi derecede uzaması icap ediyorsa, tedbirin normal olarak nihayete erdiği tarihten sonrasına da şâmil olabilir.

Tedbir, af yolu ile nihayete erdikte, işbu affın alelâde şartla salıverilme için derpiş olunan şartları havî olması temenniye şayandır.

XI. Şartla salıverilme müddeti esnasında, suçlu infaz-sonrası hususunda salâhiyetli kılınmış bir merciin kontrolü altında bulunmalıdır.

XII. Tedbire nihayet vermek salâhiyetinin ya bilirkişilerin mütalâası üzerinde bir kazaî mercie veya hâkimin de iştirak edeceği mütehasıslardan müteşekkil ve kanunen kurulmuş bir komisyona tanınması temenniye şayandır.

B — *Anormal suçlular mevzuunda verilen karar :*

Suçun önlenmesi ve suçlular hakkında yapılacak muamele mevzuundaki Avrupa İstişarî Grubu, Birleşmiş Milletler Sekreterliği, OMS (Dünya Sağlık Teşkilâtı) den Dr. T. C. N. Gibbons ve umumî raportör M. P. Cornil taraflarından tanzim edilmiş hazırlık vesikaları üzerinde uzun münakaşalardan sonra, mevzuun müdiliyeti, psişiyatrik ve hukukî mefhumların müphemiyeti ve muhtelif memleketlerde mer'î sistemlerin farklılığı dolayısıyla, şimdiden kat'î neticelere vâsıl olmanın imkânsız bulunduğunu müşahede etmiştir. Bu itibarla Grupun varmış olduğu neticeler meseleye tam ve kat'î bir hal şekli getirmiş olarak mütalâa edilemez; bu neticeler daha derin bir tetkiki gerektiren muhtelif meseleleri târif etmek maksadını gütmektedirler.

1) *Anormal suçluların târihi :* Anormal suçlulardan maksat, aklî bir malûliyete müptelâ olan suç faillerinden ibarettir. Bunlar meyanında, umumiyetle, iki kategori tefrik olunur: Bir taraftan mecnunlar veya şuurları muhtel olanlar (aliénés), diğer yandan da sair anormal tipler.

Bu ikinci gruba takılan psikopat tâbiri, ruhiyatçılar tarafından tenkit olunmuştur. Daha uygun başka bir terimi aramak münasip olur.

Ruhiyatçılar, tatbikatta, aliéné'lerle psikopatları umumiyet itibarile yekdiğerinden tefrik etmenin mümkün bulunduğunu kabul ederler. Bununla beraber, bu iki kategori hakkında şimdiden kat'î bir târif yapmanın müşkül olduğunu ileri sürerler. Bundan başka, ruhiyatçılara göre bir şahsın bir kategoriden diğeriine geçmesi de mümkündür. Binaenaleyh tatbik olunan muamelenin müessiriyeti kriterine dayanılması da tavsiye olunmuştur.

Diğer taraftan, şahsın mensup bulunduğu kategorinin tayini için, kanun bu geçişi de derpiş eylemelidir.

2 — *Tâyin ve teşhis*. Aklî bir malûliyet veya anormalliğe müptelâ olduklarından şüphe edilen bütün suçluları psişiyatrik bir muayeneye tâbi tutmak iktiza eder. Bundan başka, bazı suçları (hassaten cinsî suçları, yangın çıkarma ve kanlı suçları ilh.) işleyen kimselerle az vahim ve fakat mükerrer suçların faillerini de sistematik bir tarzda muayene etmelidir.

Bir emniyet tedbirinin tatbik olunması mevzuubahs olduğu takdirde aklî bir muayeneye girişilmesi tavsiye olunmuştur.

Bazı üyeler, daha da ileri giderek, muayyen bir vahamet arzeden bütün suçları işleyen şahısların kriminolojik bakımdan tıbbî, psikolojik ve sosyal bir muayeneye tâbi tutulmalarını teklif etmişlerdir.

Diğer taraftan, Grupun bazı üyeleri iki safhalı bir usulün tâkip olunmasını, mücrimiyetin tesbiti ile tatbik olunacak muamele tarzının intihabının tefrikini ileri sürmüşlerdir.

3) *Kazaî karar*: Mahkeme, bilirkişinin mütalâası ile bağı olmalıdır. Kararın bir jüri tarafından verildiği memleketlerde, jürinin prensip itibarile suçlunun aklî haleti hakkında tek başına karar vermeğe salâhiyettar olmamak icap ettiği kabul olunmaktadır.

Akıl anormalliği ile işlenen suç arasında bir sebep ve netice rabıtasının mevcut olup olmadığını tayin etmek salâhiyeti bilirkişiye aittir. Psikopatlar bakımından, anormallik haline müstenit bir tedbire karar verebilmek için bu cihetin tayin edilmiş bulunması zarurîdir.

4) *Aliéné suçlular hakkında kazaî usul*: Aliéné'nin maddî suçluluğunu kazaî yoldan tesbit etmek zarurîdir (İnsan hakları evrensel beyannamesinin 11/1 inci maddesine bakınız). Bundan başka suçun mevzuubahs şahıs tarafından işlenip işlenmediğini bilmek ruhiyatçı için çok faydalıdır.

Maahaza, aliéné'nin mahkeme huzuruna çıkarılmasından ve cezaevine konulmasından mümkün mertebe tevakki edilmek lâzım gelir. Bu son tedbir zarurî olduğu takdirde, hususî surette teşkilâtlandırılmış bir psikiyatri kısmında aliéné'nin muhafaza olunması gerekir.

5) *Psikopatlar hakkında kazaî usul* : Umumiyet itibarile psikopat suçlu normal suçlu hakkındaki aynı kazaî usule tâbi olmak icap eder. Bunlar meyanında korkutulabilenleri mevcuttur, bazıları ise aynı hassayı daha az bir ölçüde arz etmektedirler.

Ceza veya tedbir, yalnız mesuliyet derecesine göre değil, fakat şahsın ve muhitinin tetkikinden elde edilecek muhtelif unsurlara göre intihap ve tayin edilmelidir.

Aynı bir suçluya hem ceza, hem de emniyet tedbirinin tatbiki usulü terkedilmelidir. Her bir suçlu hakkında, tamamile tıbbî bir tedbir veya terbiye edici bir ceza, yahut bir emniyet tedbiri arasında bir seçim yapmak icap eder. Bundan başka, bu değişik tedbirlerin tatbikinde büyük bir elâstikiyetin de derpiş olunması iktiza eder.

6) *Müesseselerin rejimleri* : Tıbbî mahiyet arzedan müesseseler zarurî olan bilcümle tedavi vasıtalarıyla mücehhez bulunmalıdırlar. Tedavinin mecburî olup olmayacağı meselesi de vazedilmiştir. Vücut veya akıl tamamıyeti bakımından bazı tehlikeler arzettiği takdirde dahi, müesseseye konulacak kimse muhtelif tedavi vasıtalarına tâbi olmağa icbar edilebilir mi? Buna cevap olarak denmiştir ki, suçlu olmayan bir hasta hakkında hususî tedavi usullerinin tatbiki için talep olunan muvafakat, aynı surette burada da aranacaktır.

Psikopat suçluların terbiye rejimi, normal suçlulara ait yeniden terbiye müesseselerinde tatbik olunan rejimden mümkün mertebe farksız olmalıdır. Bazıları, anlayışlı bir tarzda tatbik edilmek kaydile, cezaevi talimatnamelerinin buralarda da mer'î olmasını ileri sürmektedirler. Herhalde, bu gibi müesseselerde uygun bir disiplinin mevcudiyeti münasip olur.

Suçluların tasnif ve taksimine gelince, hiç olmazsa çalıştırma bakımından bunları diğer suçlu kategorilerinden ayırmanın zarurî olmadığı fikri dermeyan olunmuştur. Ferdî tasnif, gerek her bir müessese içinde, gerek bir müesseseler grubu bakımından ve gerek merkezî idarede ihtisas sahibi bir organ tarafından yapılmalıdır.

Kaza organı tarafından bir emniyet tedbirine tâbi tutulmayıp bir ceza çekmekte olan psikopatlar, cezalarını uygun bir rejim altında çekmek üzere mahsus bir müesseseye nakledilebilmelidirler.

7) *Psikiyatrinin rolü* : Grup âzalarının ekseriyeti psikiyatr tabibin tıbbî bir mahiyet arzermeyen bir müessesenin idaresini deruhte etmesi fikrini ileri sürmüşlerdir. Bu tabip, karşılıklı anlayış zihniyeti içinde, müessese personelile teşriki mesai etmelidir. İki çeşit teşriki mesai düşünülebilir: Bütün mahpusların tetkikini ve tâbi olacakları muamele tarzını ihtiva eden teksifî bir teşriki mesai ve mahsus bir güçlük arzeden vak'alarda psikiyatrinin fikir ve mütalâa dermeyanına dâvet edilmesini icap ettiren geniş bir teşriki mesai.

8) *Muamelenin devam müddeti* : Tıbbî bir muamele tarzına tâbi tutulan suçluların müessesede kalacakları müddet, tam bir traitement'in tatbikini mümkün kılacak derecede olmalıdır. Maahaza, bazıları, müessesede kalma müddetinin, en az, suçlunun mahkûm olması gerektiği ceza müddetine muadil olması icap edeceği kanaatindedirler.

9) *Serbestî halinde tatbik edilecek muamele* : Serbest bırakılan psikopat tıbbî, psikolojik ve sosyal bir nezarete tâbi tutulabilir. Bu bakımdan, bizzat psikopatın teşriki mesai etmesi zaruridir.

Bu muamele tarzının belli başlı direktiflerini ve hududunu tayin etmek salâhiyeti kazaî mercilere aittir. Bu sınırlar dahilinde, hekim, klinik zaruretlerini nazara alarak, serbestçe hareket edebilmelidir. İşbu muamele, kazaî organların mevkut kontrolu altında tatbik edilecektir.

Psikolojik ve terapötik metotların serbestî halinde tatbik edilmesinin bir takım güçlükler ve bazı hallerde tehlikeler arzedeceği ileri sürülmüştür. Yalnız kalifiye mütehassıslar bunların tatbikile görevlendirilmelidirler; bu metot, doktorlar bir tekerrür tehlikesini bertaraf etmek maksadile hastayı, hiç olmazsa muvakkaten, kabul edebilecek bir müesseseye resmen mensup olmadıkları takdirde, tatbik olunmamalıdır. Hasta böyle bir müesseseye yatırılmaya muvafakat etmediği takdirde, durumu salâhiyettar bir organa bildirmek icap eder.

10) *Şartla salıverilme ve yeniden intibak* : Muhafaza altına alınan psikopatların serbest bırakılmasına, bir hâkimin riyaset edeceği ve içinde mütehassıs bir hekimin de bulunacağı muhtelit bir komisyon tarafından karar verilmelidir.

Tahliye kararını alırken, yalnız tekerrür ihtimalini değil; fakat aynı zamanda serbest bırakılan şahsın ilerde işleyebileceği suçun vahamet derecesini de gözönünde tutmak iktiza eder.

11) *Müessesede bırakılmanın uzatılması* : Bazı memleketlerin mevzuatı, muhafaza altında bulunan şahsın serbest bırakılmasının tehlikeli

görülmesi halinde, kazaî bir kararla, müessesede bırakılmanın uzatılmasına müsaade etmektedirler.

12) *Sahw hali (intervalles lucides)* : Bazı memleketlerin mevzuatı bakımından bir mertebe ehemmiyet arzeden bu meseleye temas edilmiştir. Tetkik edilmesi icap eder.

Tavsiye

Suçun önlenmesi ve suçlular hakkında yapılacak muamele mevzuunda Avrupa İstişarî Grubu, itiyadî suçlularla anormal suçlular hakkında yapılacak muameleleri ayrı ayrı tetkik ettikten sonra,

Cemiyetin mahsus bir himayeye muhtaç bulunduğu suçlu tiplerini tayin bakımından itiyadî suçluluk ve anormallik mefhumlarının tek başına kifayet etmediklerini;

Bu mefhumların kısmen tedahül ettiklerini, bazı itiyadî suçluların aklî teşevvüşler arzetmelerine mukabil bazı anormallerin de itiyadî suçlu haline geldiklerini;

Bir suçlunun tehlikeli karakterini tayin edebilmek için diğer unsurları ve hassaten ika edilen suçun mahsus mahiyetini ve ezcümle Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından tesbit edilen çalışma programında yer alan cinsî suçların mevzuubahs olup olmadığını nazarı itibare almanın muvafık olacağını;

Netice itibarile, her müşahhas hâdisede tehlikeli bir suçlu karşısında bulunulup bulunulmadığını tayin edebilmek için suçlunun bütün şahsiyetinin, sosyal muhitinin ve geçmişteki hayatının tetkik edilmek icap ettiğini müşahede eder.

Son olarak, Grup, cemiyetin mahsus bir himayeye muhtaç bulunduğu suçlular hakkında tatbik edilecek muamele tarzını tetkik ederken, yukarda zikredilen muhtelif suçlu kategorilerini ihtiva edecek daha umumî bir noktai nazarın takip edilmek icap ettiğini tavsiye eder.

C) *Mürahikler mevzuunda verilen karar* : Bu mevzuda Grup nihai bir karar vermemiş ve bu meseleyi daha esaslı bir şekilde tetkik etmek üzere bir «çalışma grubu» nun teşkilini muvafık bulmuştur (*Zabıtlar*, 23 Ağustos 1946 celsesi, sah. 13). Maahaza Grupun ittihaz ettiği muvakkat karara göre, bu gibi suçlular hakkında mahkemelerce verilecek cezalar idarî mercilere bu suçluların yaşlarına ve durumlarına uygun bir muameleyi tatbik edebilmek imkânını verebilecek tarzda ve bu muamelenin müessir olmasını temin edebilecek devamlılıkta olmak iktiza eder (*Zabıtlar*, 23 Ağustos 1956 celsesi sah. 5).

EVLENME HÜRRIYETİ [*]

Ord. Prof. Dr. Ferit H. Saymen

Konuşmamızın mevzuu «*evlenme hürriyeti*» dir; burada bir erkekle bir kadının serbestçe birleşmesi ve arzu ettikleri vakit serbestçe birbirlerini terketmeleri, yani serbest birleşme (Union libre) sistemini izah ile müdafaa veya tenkit edecek değiliz. Burada, başlıktan da anlaşılacağı üzere esaslı ve mühim nokta «evlenme» dir. Halbuki serbest birleşme sistemi, an'anevî evlenme sisteminin inkârıdır. Filhakika evlenme, bugünkü mânasile, cemiyetin temelini teşkil eden aileyi meydana getirmek için bir erkekle bir kadının hukuk tarafından nizamlanan bir yaşama birliği tesis etmek düşüncesile karşılıklı olarak ve kanunî şekillere uyarak arzu ve iradelerini beyan etmeleridir. Diğer bir ifade ile evlenme, bugünkü kanunlarımıza göre, nizamlanmış ve kabul edilmiş bir medenî müessesedir. Halbuki serbest birleşmeler medenî hukuk nizamı dışında kalan fiilî münasebetlerdir.

Evlenme, kanunun kabul ettiği bir medenî hukuk müessesesi olduğuna göre, bunun meydana gelmesi için her şeyden evvel, evlenecek olan kimselerin bu husustaki iradelerini karşılıklı olarak salâhiyetli bir makama, muayyen şekiller altında beyan etmelerine ihtiyaç vardır. İşte konuşmamızın mevzuu bu iradelere tanınan serbestinin hudut ve şumulüdür. Yani evlenmek arzusunda bulunan bir kimse, kendisine uygun telâkki ettiği eşini seçerken karşısına ne gibi kanunî mâniler çıkmakta ve evlenmesini imkânsızlaştırmaktadır? Bu suale cevap vermeğe çalışacağız.

I

Hürriyet, anarşi demek olmadığına ve herkesin hürriyeti yalnız benzerlerinin hürriyeti ile değil, fakat cemiyetin üstün menfaatleri ile de tahdit edilmiş bulunduğuna göre; evlenme hürriyeti de istenildiği zaman, istenilen kimse ile istenilen tarzda ve istenilen neticeleri meydana geti-

[*] 1957 yılı Edirne Üniversite Haftası münasebetile hazırlanan konferans metnidir.